

Nataliia Ishchuk

VITALISM AS A CONCEPTUAL FOUNDATION OF EASTERN AND WESTERN PRACTICES OF COMPLEMENTARY AND ALTERNATIVE MEDICINE

Introduction. The development of evidence-based medicine raises the question of how to assess medical practices that do not rely on strictly verified quantitative evidence, yet continue to be used. This issue is particularly relevant in relation to complementary and alternative medicine (CAM). Recent studies emphasize the heterogeneity of CAM, cooperation between conventional and complementary approaches, and growing interest in holistic models of health. In this context, the philosophical analysis of vitalism becomes important for clarifying the worldview foundations of CAM practices. **The aim** of the article is to provide a philosophical interpretation of the vitalistic foundations of CAM practices. **The tasks** are to outline the main philosophical discussions on the nature of vitalism, to analyze its philosophical and religious origins, and to systematize and compare the specific forms of its manifestation in Eastern and Western CAM practices. **Research methods.** The study is based on cultural-historical, comparative, and integrative approaches. The cultural-historical method makes it possible to trace the evolution of vitalistic concepts in religious, philosophical, and medical traditions. The comparative approach is used to identify differences between Eastern and Western forms of CAM. The integrative approach helps reveal the interaction between vitalism, holism, and contemporary interpretations of health and healing. **Research results.** The study demonstrates that vitalism remains an important conceptual basis of many CAM practices, although it should not be identified with holism as such. Vitalism is interpreted as a worldview grounded in the idea of a life force irreducible to purely physical and chemical processes, whereas holism functions as a broader methodological principle. Eastern CAM practices and related techniques preserve a strong connection with religious and philosophical traditions in which energy is understood as an impersonal immanent force that can be accumulated, balanced, and transformed. Western CAM practices, by contrast, are less rooted in Christian ontology and more often express vitalistic ideas in secularized, adaptive, or quasi-scientific forms. **Discussion.** The obtained results correspond with approaches that view CAM as a heterogeneous field of medical practices combining different worldview and therapeutic models. The analysis also demonstrates that some CAM practices are associated with vitalistic and holistic conceptions of the human being and health. At the same time, the distinction made between vitalism and holism clarifies the common tendency in the literature to conflate these concepts, showing that not all holistic approaches within CAM are strictly vitalistic. **Conclusions.** The article concludes that vitalism serves as one of the major conceptual foundations of complementary and alternative medicine; however, its forms differ significantly in Eastern and Western traditions. This difference reflects distinct religious and philosophical understandings of energy, health, and healing and clarifies the place of CAM within contemporary interdisciplinary discussions.

Keywords: *vitalism, holism, complementary and alternative medicine, CAM practices, vital energy, God-Person, quasi-science.*

DOI: <https://doi.org/10.18372/2412-2157.42.20995>

УДК 1:004:165 (045)

ІНФОРМАЦІЯ ЯК КЛЮЧ ДО РОЗУМІННЯ СИТУАЦІЇ І ПОТЕНЦІАЛУ СУБ'ЄКТА**Володимир Калуга**

Національний університет біоресурсів і природокористування України
e-mail: kalugavi@ukr.net; <https://orcid.org/0000-0003-4744-826X>

Анотація. *Присвячено осмисленню базового пласта буття, поданого множиною феноменів, часто ідентифікованого за посередництва поняття «інформація». Насамперед розглянуто інформацію у декількох ракурсах, зокрема онтологічному (класичному), прикладному (математичному) та управлінському (кібернетичному). Як наслідок, предметом дослідницької уваги стало три стани інформації, а саме: відомості, цифрова інформація та глибинна (інтегративна) інформація. Кожному зі станів інформації відповідають засоби її фіксації та циркуляції, зокрема йдеться про уявлення, матриці, знання. Знання корелюють безпосередньо з практикою, оперування якими відсилає до дійсності як вона є. Функціональне навантаження уявлень полягає у формуванні і підтриманні «картини світу» як інтегрованої множини світоглядних ідей і теорій та у наданні змістовності будь-якій активності. Водночас оперування уявленнями призводить до конструювання реальності, у просторі якої, окрім іншого, набуває значущості свобода як ключовий екзистенціаль буття суб'єкта.*

Ключові слова: інформація, відомості, знання, уявлення, дійсність, реальність, свобода, ситуація суб'єкта, світогляд, мислення.

Вступ

Очевидно, будь-який локалізований прояв буття тяжіє до рівноваги та гармонії, тим самим забезпечуючи стійкість системи. З іншого боку, поступ принципово немислимий поза трансформацією, причинність якої найчастіше бачиться у так званій боротьбі протилежностей. Така боротьба в межах численних світоглядних парадигм визначається як рушійна сила тієї чи іншої системи.

Відповідно є факт когнітивної колізії: з одного боку, система тяжіє до рівноваги, однак, з іншого, – стійка рівновага автоматично передбачає відсутність будь-яких змін і, як наслідок, розпад системи. Що ж до антропних систем, то у їх вимірі тяжіння суб'єкта до перманентного тотального задоволення, що зазвичай асоціюється зі щастям, корелює з колапсом соціальності, тобто нівелюванням осібної чи

колективної ідентичності і, як наслідок, втратою змістовності існування як спільноти, так і соціокультурного простору як певного проєкту.

Згадана колізія, природно, призводить до породження когнітивного дисонансу з наступним запитом про те, як організовано існування загалом та будь-якої системи зокрема, у кожній конкретній спільноті та кожній конкретній людині, а також який зміст закладено у той чи інший зі згаданих варіантів існування. Останнє дає підстави для усвідомлення низки екзистенційних фактів, чи не ключовим з яких є перманентна ситуація упередженої опосередкованої визначеності мислячої істоти: за принципової неможливості встановити чим є щось і яке його першопочаткове призначення. Зокрема у контексті кантової ідеї про «річ у собі», у міру розвитку її інтелектуальних потуг, кожна конкретна людина на

індивідуальному та рівні ситуативних або й стійких фанатично налаштованих груп задовольняється тим чи іншим набором пояснень, до певної міри упорядкованих у те чи інше вчення чи симбіоз теорій (догматів).

Проблема природи інформації є предметом активної міждисциплінарної дискусії. Математичні підвалини теорії інформації закладено в роботах К. Шеннона та Р. Фішера, які розглядали інформацію як міру невизначеності (Shannon 1948; Fisher 1922). Онтологічний та епістемологічний виміри феномену розробив Л. Флоріді у рамках філософії інформації (Floridi 2002; 2011). Теорію інтегрованої інформації як атрибуту свідомості запропонував Д. Тононі (Tononi 2012); фізичну і еволюційну природу інформації досліджують В. ван дер Вейнгаарт (Wijngaart 2024) та Е. Рідінг (Reading 2006). В українській науці ці питання розглядали В. Г. Пилипчук та О. П. Дзьобань у філософсько-правовому ключі, а Л. Г. Дротянко – у контексті трансформацій інформаційного простору (Дротянко 2011). Попри концептуальну важливість інформації в багатьох дисциплінах, «досі немає загальної згоди щодо того, що вона означає» (Tredinnick 2025, 791), що й зумовлює доцільність пропонованої розвідки.

Саме тому концентрація уваги на феномені інформації у всій множині його форм і станів, зокрема в рамках філософії інформації (PI), актуальність якої обґрунтовує Л. Флоріді (Floridi 2002, 124), дасть можливість, по-перше, адекватніше відобразити когнітивний потенціал і ситуацію мислячої істоти щодо її спроможності фіксувати дійсність; по-друге, скоригувати «картину світу», притаманну суб'єктові як персоналізованому, так і колективному, з метою упорядкування його існування та активності і зниження рівня внутрішньої та зовнішньої конфліктності.

Мета та завдання дослідження

Мета статті – систематизувати уявлення про інформацію як базовий елемент буття, зокрема його соціального зрізу, сприяючи тим самим, по-перше, переосмисленню певних світоглядних постулатів і відмові від низки стереотипів; по-друге, гармонізації відносин, якими суб'єкт пов'язаний із самим собою, іншими, оточенням та світом загалом.

Реалізація мети передбачає виконання чотирьох завдань:

- 1) аналіз ситуації людини щодо її спроможності відображати та пізнавати дійсність, фіксувати власну ситуацію та потенціал;
- 2) осмислення ключових трактувань явища інформації та обставин, що актуалізують відповідний підхід;
- 3) дослідження ймовірної структури інформації, особливостей та функціонального навантаження її станів;
- 4) систематизація сформованих ідей і констатація ключових принципів облаштування інформаційного простору та становища мислячої істоти з огляду на особливості циркуляції інформації.

Методологія дослідження

Дослідження має спекулятивний характер: феномен інформації не відкривається безпосередньо у чуттєвому сприйнятті, а тому осягається насамперед

шляхом умоспоглядання. Спекулятивний метод тут є провідним; він доповнюється герменевтикою як механізмом кодування індивідуальних переживань у спільно зрозумілі смисли, а також порівняльним аналізом, дедукцією та індукцією.

Запобіжником проти тенденційності слугує принцип екзистенційної відповідності мисленого доступному в досвіді. Мислиме, аби мати фіксовані практичні наслідки, має синхронізуватися з тим, що встановлюється досвідним шляхом, зокрема через практику. Акцент робиться на послідовності як здатності дотримуватися єдності між помисленим, озвученим та вчиненим. Логіка за таких умов розглядається лише як обмежений метод конструювання висновків, а не як самодостатній інструмент пізнання. Ключовими «фільтрами» інтелектуальної активності є здоровий глузд (Калуга 2008, 135), критичне мислення (Arendt 1982, 39) та смак (Калуга 2008, 80).

Результати

У трактуванні понять, що фіксують явища, визначальні для існування людини, виокремлюються два фундаментальних підходи: побутовий та фаховий. Побутовий підхід відзначається переконанням пересічного представника спільноти у власній обізнаності попри те, що найочевидніше і найзрозуміліше, як правило, виявляється найменш осмисленим. В основі цього парадоксу спрацьовує принцип, зафіксований численними мислителями: «Найближче нам є водночас і найнепомітніше», ідея, що протестується у фундаментальній онтології М. Гайдеґгера і перегукується з роздумами Г. Сковороди, Б. Паскаля, М. Мерло-Понті та інших.

Тож за поверхневим нашаруванням обізнаності щодо фундаментальних основ існування і активності, притаманній носієві та/або репрезентанту буденного та/або побутового типу світогляду, приховується інтелектуальна розмитість, навіть пустота. Відсутність не просто знання, але й адекватного уявлення про згадані раніше основи. До того ж поверхові та/або примітивні уявлення практично завжди відзначаються упередженістю, оскільки «Середнє, розпливчасте розуміння буття [фундаментальних основ існування] може бути проникнуте традиційними теоріями (історичними, суспільними, культурними) так, що вони, будучи джерелами панівного розуміння, залишаються прихованими» (Heidegger 2010, 27). Інакше кажучи, «побутове знання» про що б то не було, особливо про фундаментальні основи існування і активності обов'язково зводяться на ґрунті якогось із релігійних чи іншого ґатунку, зокрема так званих наукових вчень чи їх симбіозі.

На відміну від побутового, фаховий підхід до трактування змісту численних понять та інтерпретації явищ відрізняється певною усвідомленою послідовністю. Тобто професійний дослідник більш-менш чітко осмислює й усвідомлює умови та обставини власної інтелектуальної активності, зокрема принципову обмеженість пізнання щодо встановлення дійсності як вона є і, як наслідок, прийняття за точку розгортання міркувань певної аксіоми чи їх симбіозу – тверджень, істинності яких

принципово неможливо ані підтвердити, ані спростувати, однак такі твердження, з одного боку, змістовно синхронізуються з досвідом мислителя та не конфліктують зі здоровим глуздом, критичним мисленням і смаком, у якому симбіотичні відчуття міри, такту та гармонії, а з іншого боку – дозволяють вибудувати іманентно несуперечливу теорію або розгорнуту версію якоїсь ідеї (припущення). В ідеалі ж опора на свідомо обрані як базис світогляду аксіоми має вести до ефективної активності суб'єкта – його тяжіння до повного самовираження та самореалізації.

У світлі сказаного інтерпретація явища інформації, а отже і змістовне наповнення поняття «інформація» характеризується певною сукупністю варіацій: від побутового трактування до професійного осмислення в контексті різних підходів і світоглядних течій, і це на тлі того, що «...попри концептуальну важливість у багатьох дисциплінах, досі немає загальної згоди щодо того, що означає інформація» (Tredinnick 2025, 791). Щодо інтерпретації явища інформації на рівні буденного світогляду та/або побутового, то остання сприймається як такий собі конгломерат чи, простіше кажучи, набір явищ і речей, які так чи інакше задовольняють запиту забезпечення сприйняття чого б то не було, його фіксації на рівні думки, а також збереження і передавання.

Фаховий підхід до осмислення явища інформації передбачає кілька напрямів, серед яких чільне місце залишається все ще за філософським чи, точніше, онтологічним ракурсом, у світлі якого інформація розглядається як певне абстрактне явище, «вмонтоване» у буття, за посередництва якого насамперед фіксується існування будь-чого у множині його проявів та характеристик. Початок еволюції подібного підходу проглядається вже в античності, а особливості цього підходу закарбовані в етимології самого поняття, яке за своїм первинним значенням констатує надання чомусь форми, образу, а, по-суті, встановлення ідентичності будь-чого, переведення його зі стану невідомого, що у цьому контексті рівнозначно стану небуття, у стан усвідомленого, актуального, існуючого, тобто такого, що набуло своє місце і роль у картині світу.

Своєю чергою, для практиків, тобто тих, хто тяжіє до виконання конкретних завдань, пов'язаних з продукуванням будь-чого, що має певну споживчу (інформативну) цінність, актуальним насамперед є прагматичний (кількісний) підхід до осмислення інформації. Відповідно у руслі теорії інформації, родоначальниками якої вважаються К. Шеннон та Р. Фішер, інформація розглядається як міра невизначеності: «Фундаментальна проблема комунікації полягає в тому, щоб точно або приблизно відтворити в одній точці повідомлення, вибране в іншій точці» (Shannon 1948, 104), або ж як міра того, наскільки дані дозволяють точно оцінити параметр: «Обсяг інформації, яку випадкова величина несе про невідомий параметр...» (Fisher 1922, 312). Відтак інформація набирає асоціацій із засобом донесення до реципієнта зміни стану чого б то не було або зміни ситуації.

Ще глибше просування в осмисленні природи інформації притаманне математичній моделі, у

межах якої допускається можливість наділеності певними ознаками раціональності та/або свідомості того, що не проявляє визнаних широким колом науковців ознак життя. Йдеться про теорію інтегрованої інформації, розроблену нейробіологом Д. Тононі. Він акцентує увагу на своєрідному онтологічному феномені, поданому як співвідношення кількості і якості інформації, притаманному будь-якій «одиниці» буття, що визначається спеціальною одиницею вимірювання – ϕ (фі) як певному атрибуту свідомості. Суть згаданої ідеї полягає в тому, що між абсолютно несвідомою матерією 0ϕ і людським мозком як втіленням найвищого прояву свідомості максимум ϕ простягнувся висхідний ряд перехідних станів, водночас «...інтегрована інформація вимірює, наскільки система здатна відрізнити стани як єдине ціле понад те, що роблять окремі частини, і ϕ є її символом» (Tononi 2012, 27).

Слідом за Дж. Тононі перед питанням щодо природи інформації постає В. ван дер Вейнгаарт: «Що таке інформація фізично, і чому вона так стійко циркулює у живих, культурних та технологічних системах?» (Wijngaart 2024, 3). Водночас він доходить висновку, що інформація є «...матеріальним проявом, а не абстрактним поняттям, підкреслюючи її роль як структурованої моделі, що корелює з існуючими фізичними структурами та процесами» (Wijngaart 2024, 18). Так само інтерпретує суть інформації Е. Рідінг, роблячи акцент на значущій інформації (meaningful information) (Reading 2006, 243). Сучасні дослідники, тримаючи руку на пульсі новітніх наукових розвідок у контексті квантової фізики та генетики, дедалі більше схиляються до переконання, що світ є чимось цілісним і єдиним, а інформація – механізмом його упорядкування і водночас приведення в рух: «Специфічні структуровані закономірності в межах причинно-наслідкових множин можуть бути класифіковані як інформація, якщо вони демонструють властивості реплікації (R), трансляції (T) та варіації (V)» (Wijngaart 2024, 42).

Разом з тим, ідею щодо інформації як явища, яке набирає рис субстанції, що переміщується від суб'єкта до об'єкта і дозволяє результативно впливати на нього, розвивав у своїх працях засновник кібернетики Н. Вінер. Зокрема він стверджував, що «...інформація є інформацією, а не матерією чи енергією. Жоден матеріалізм, який цього не визнає, не може вижити в наш час» (Wiener 1948, 29).

Відтак осмислення природи інформації в рамках новітніх наукових напрямів поступово виходить за межі редукаціоністських пояснювальних схем механіцизму, вульгарного матеріалізму, біологізаторства. До наукового обігу дедалі частіше потрапляють факти й ідеї, що вказують на системно-цілісний характер буття і не вкладаються у рамки жодної окремої дисципліни. Це й зумовлює зростаючий інтерес до міждисциплінарних підходів та переосмислення самого поняття інформації.

Отже, на тлі сказаного цілком слушною є спроба сформулювати системне уявлення про інформацію, зважаючи на те, що сучасний понятійний інструментарій недостатній для точного

«препарування» дійсності, а схильність до довільного трактування багатозначних понять лише ускладнює завдання. І все ж, якщо зважити, що будь-яка теорія ґрунтується на аксіомі або ж міфіві, оскільки «міф завжди є розповіддю про творення: він розповідає, як щось сталося, як воно почало бути» (Еліаде 2001, 61), то за точку відліку подальших міркувань видається доцільним обрати умовну «чисту потенцію» поза будь-яким проявом, ідентифіковану як Непроявлене, – по-суті, аналог «точки сингулярності» мовою сучасної фізики.

Після порушення рівноваги Непроявлене розщеплюється на три первинні елементи: Буття, Свідомість та Енергію. Буття розглядається як континуум первісних форм у контексті платонівської філософії εἶδος (éidos) – споглядальних вічних образів усіх можливих речей і явищ світу. Свідомість як континуум фіксованих та ймовірних відносин і зв'язків, а також потенція відображати. Енергія, у світлі квантової механіки, як континуум фіксованих та ймовірних станів актуалізації сущого і потенція зміни цих станів. У стані активації Буття еманує у множину локалізованих у просторі та часі речей і явищ – ідентичностей, упорядкована сукупність яких може бути ідентифікована як світ або реальність. Свідомість, фіксуючи свій зміст і замикаючись на собі, набуває процесуальності та стає Розумом. Активована Енергія проявляється як Інформація – континуум і носій змістів, які у контексті окремих містичних традицій зазвичай позначають як ідеогени: «Відповідно до даоських уявлень, людина отримує справжні ідеї – «ідеогени» зі Всесвіту і на інтелектуальному рівні трансформує їх, створюючи світ людської культури» (Пучко 2004, 37).

Отже, за відправну точку береться: інформація є континуумом і носієм змістів. Суб'єкта – носія уваги та волі, мислячу істоту, наділену інтелектом, – можна узагальнено репрезентувати як оператора інформації. Оператор інформації є локалізованим проявом енергії, персоналізованою формою її концентрації й упорядкування. Стосовно людини можна виокремити три екзистенційні стани оператора: стан часткової соціалізації (неповна дієздатність, інтелектуальна обмеженість), стан соціального анабіозу (увага цілковито сконцентрована на внутрішньому діалозі) та пробуджений стан (довільна зупинка і відновлення внутрішнього діалогу).

Практика свідчить, що сучасник знає безпосередньо лише один стан – соціального анабіозу, який і сприймає як норму. Внаслідок цього переважна більшість людей, попри відмінності у соціальних ролях та статусах, синхронно відтворює певну сукупність теорій, що формують картину світу, де все видається зрозумілим, а за глибшого осмислення виявляється незбагненим. Людина у стані соціального анабіозу задовольняється стереотипами і, як правило, не помічає в собі цієї схильності.

Саме за посередництва згаданого типу мислення і відтворюється загальноприйняте трактування інформації. У такому разі інформація зводиться до стану, який ідентифікується як відомості – інформація, яка призводить до нарощування порогу

обізнаності, функціональність якої можлива лише з огляду на наявність метаконтексту – анклаву усіх наявних і можливих змістів, що вкладаються у поняття, терміни, знаки, символи або просто слова, ідіоми чи вирази. Поряд із відомостями легко вирізняється цифрова та/або електронна інформація – дані у формі впорядкованої сукупності дискретних сигналів, тобто послідовності бітів (англ. *bit*), себто мінімальних одиниць кількості інформації, що дорівнюють одному двійковому розряду зі значенням 0 або 1.

Що ж до третього стану інформації, то глибинна та/або інтегративна інформація практично випадає з поля осмислення людиною, оскільки вона існує і функціонує поза контекстом внутрішнього діалогу, а отже не може бути відображена у тексті, себто осмислена. Однак її функціональність і існування встановлюються спекулятивним шляхом: всяка система, аби підтримувати стан рівноваги за умов постійної змінності елементів, потребує невинного практично миттєвого обміну інформацією між усіма своїми складовими. Практика, своєю чергою, підтверджує актуальність глибинної інформації принаймні на рівні так званої інтуїції або передчуттів – емоційних переживань невстановленої причинності, що супроводжують людину повсюдно.

Інформації в кожному зі згаданих станів притаманний свій спосіб фіксації та циркуляції. Відомості фіксуються і циркулюють за посередництва уявлень. Цифрова інформація – за посередництва матриць. Глибинна або інтегративна інформація – за посередництва знання. Отже, знання виявляється базовим елементом функціонування будь-якої істоти – відкритої системи, наділеної властивістю підтримувати власну стійкість у протидії ентропії, у т.ч. завдяки відтворенню або оновленню своїх елементів і зв'язків, а з іншого боку – відтворенню себе в собі подібних, підтримуючи тяглість роду як джерела походження і змісту існування. Знання проявляється винятково на рівні активності та актуалізується відповідно до поточних умов і обставин. На рівні фізіології воно проявляється як реакція та інстинкт; на рівні поведінки та виробничої діяльності – як навички і вміння; на рівні мислення – як константи; на рівні творчості – як осяяння («еврика»). Знання коріняться в дійсності і стають набутком істоти або як наперед задані властивості (реакції, інстинкти), або через вправління (навички і вміння), або у творчому пориванні (осяяння і захоплення).

З осмисленого вище стає очевидним, що за посередництва знання будь-яка істота буквально занурена в дійсність, водночас зумовлена нею. Свобода як потенція чинити вибір можлива і актуальна винятково поза знанням та поза дійсністю. Відповідно простором реалізації свободи, а отже й констатації власної унікальності – «Я» (Его) – стає реальність, буквально «зібрана» або «зіткана» з уявлень. Уявлення є результатом інтерпретації у процесі пізнавальної активності: специфічного комбінування набору сигналів, декодованих на рівні умови у вигляді певних образів, як правило, візуальних, але й аудіальних, що у своїй комбінації формують завершене уявлення про предмет

цікавості. У такий спосіб наявність варіантів інтерпретації за відсутності прямої дирекції знання породжує ситуацію вибору, а отже й потенцію відчувати себе суб'єктом – причинністю власної активності. Саме так формується простір соціальної свободи, абсолют якої відтворений у формулі М. Ганді: «Свобода не варта уваги, якщо вона не передбачає вибору робити помилки» (Mahatma Gandhi, 1931).

Отже, стає очевидним, що саме за посередництва інформації у множині її проявів, станів і способів фіксації та циркуляції буття і свідомість набувають мінливості та варіативності, існування і активність усякої істоти – змістовності, а світ та/або реальність – фіксованої цілісності і виразності.

Обговорення

Наведені міркування щодо природи інформації не претендують на статус остаточної істини, вони є суб'єктивним уявленням, хай і синхронізованим зі значним масивом ідей, що набули статусу наукового знання. Слід зважити: функція уявлень полягає не у відтворенні істини, яка, якщо й може бути зафіксована, то лише у стані споглядання, «Істина в мовчанні або поміж Двох полюсів...» (Гриневич 2005, 65), а у формуванні поля стійкої визначеності мислячої істоти і підстав для внутрішньої рівноваги. Уявлення відмежовують людину від постання перед Невідомим і обезпечують від глибинного страху перед ним.

Водночас уявлення можуть нести стимул як до самопізнання та самореалізації суб'єкта, так і до нівелювання його ідентичності внаслідок розчинення в масі. Це означає: по-перше, завжди існує множина конкурентних уявлень стосовно будь-чого; по-друге, мисляча істота зберігає потенцію обирати як варіанти уявлень, так і інструменти їх відбору та верифікації; по-третє, спрямованість активності суб'єкта залежить від предмета фіксації уваги, а на вибір цього предмета суттєво впливає актуальний симбіоз уявлень: що інтенсивніші й стійкіші уявлення, то потужніше вони утримують увагу і спонукають до відповідної активності.

Звідси принциповий висновок: стиль і спосіб існування суб'єкта, як особного, так і колективного, визначаються симбіозом актуальних уявлень, що формують поточний світогляд. Відповідно та інституція, яка стоїть за формуванням і актуалізацією уявлень, визначатиме особливості активності суб'єкта і маніпулюватиме ним у процесі його життєдіяльності. Через цю призму й варто оцінювати ідеї різних авторів щодо природи інформації: наскільки вони здатні спонукати людину до самоактуалізації, а наскільки – до розчинення в масі і зниження потенціалу самотності.

Висновки

Інформація є фундаментальним елементом існування і життєдіяльності людини. Поверхневе і концептуально неопрацьоване уявлення про її природу є однією з ключових причин суперечливості сучасного світогляду – причиною, що, як правило, залишається нерозпізнаною. Проведена спекулятивна розвідка допомагає зафіксувати такі результати, що відповідають поставленим завданням.

Встановлено, що аналіз ситуації людини як суб'єкта пізнання засвідчує: переважна більшість людей перебуває у стані соціального анабіозу, за якого увага поглинена внутрішнім діалогом, а здатність адекватно відображати дійсність суттєво обмежена. Саме цим станом зумовлений характер масово відтворюваних, стереотипних уявлень про інформацію та інші фундаментальні явища.

Також дійшли осмислення ключових підходів до феномену інформації, що дало змогу виокремити три з них: філософсько-онтологічний, математичний та інтегративний. Кожен відображає певний аспект природи інформації і жоден не є достатнім сам по собі.

Розвідка структури інформації виявила три її стани – глибинну (інтегративну), цифрову та відомості – з відповідними засобами фіксації та циркуляції: знанням, матрицями та уявленнями. Знання безпосередньо сполучені з дійсністю і практикою, поза якими вибір неможливий. Уявлення, натомість, утворюють реальність – простір суб'єктності і свободи.

Зрештою, систематизація ідей підтверджує: та інституція, яка формує і актуалізує уявлення суб'єкта, фактично визначає його активність і пріоритети. Усвідомлення цього факту є необхідною умовою для переосмислення ієрархії цінностей і переходу від поверхневого оперування відомостями до розуміння глибинних механізмів інформаційної природи буття.

Список літератури

1. Дротянко Л. Г. Інформаційний простір і діалог культур в інтер'єрі XXI століття. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія*. 2011. № 1 (13). С. 5–8.
2. Еліаде М. Мефістофель і андроген. *Священне і мирське*. Київ : Основи, 2001.
3. Гриневич С. *Камінь знань: Поради старого Знахаря*. Київ : Вид. центр «Просвіта», 2005. 88 с.
4. Калуга В. Ф. *В пошуках шляху із пастки утилітарного світу*. Київ : Міленіум, 2008. 132 с.
5. Пилипчук В. Г., Дзьобань О. П. Феномен інформації: історико-правові та філософські аспекти. *Інформація і право*. 2015. № 1 (13). DOI: [https://doi.org/10.37750/2616-6798.2015.1\(13\).272584](https://doi.org/10.37750/2616-6798.2015.1(13).272584).
6. Пучко Л. Г. *Багатомірна медицина*. Харків : Фолю, 2004. 432 с.
7. Arendt H. *Lectures on Kant's Political Philosophy* / ed. by R. Beiner. Chicago : The University of Chicago Press, 1992. 174 p.
8. Fisher R. A. On the Mathematical Foundations of Theoretical Statistics. *Philosophical Transactions of the Royal Society A*. 1922. Vol. 222. P. 309–368. DOI: <https://doi.org/10.1098/rsta.1922.0009>.
9. Floridi L. What is the Philosophy of Information? *Metaphilosophy*. 2002. Vol. 33, № 1/2. P. 123–145. DOI: <https://doi.org/10.1111/1467-9973.00221>.
10. Floridi L. *The Philosophy of Information*. Oxford : Oxford University Press, 2011. 405 p.
11. Heidegger M. *Being and Time* / ed. by Joan Stambaugh. Albany : SUNY Press, 2010. 482 p.
12. Reading A. The Biological Nature of Meaningful Information. *Biological Theory*. 2006. Vol. 1, № 3. P. 243–249. DOI: <https://doi.org/10.1162/biot.2006.1.3.243>.
13. Shannon C. E. A Mathematical Theory of Communication. *Bell System Technical Journal*. 1948. Vol. 27. P. 379–423, 623–656.
14. Tononi G. *Phi: A Voyage from the Brain to the Soul*. New York : Pantheon Books, 2012. 392 p.
15. Tredinnick L. Theory and Metatheory in the Nature of Information. *Information*. 2025. Vol. 16, № 9. P. 791. DOI: <https://doi.org/10.3390/info16090791>.

16. Wijngaart W. van der. Where Are the Bits in Atoms? Preprint arXiv:2407.09567. 2024. URL: <https://arxiv.org/abs/2407.09567>.

17. Wiener N. *Cybernetics*. Cambridge, MA : MIT Press, 1948. 212 p.

References

1. Drotianko, Liubov. 2011. "Informatsiyni prostir i dialoh kultur v inter'eri XXI stolittia" [The Information Space and Dialogue of Cultures]. *Visnyk Natsionalnoho aviaatsiynoho universytetu. Seriya: Filosofiia. Kulturolohiia* [Proceedings of the National Aviation University. Series: Philosophy. Cultural Studies] 1 (13): 5–8.

2. Eliade, Mircea. 2001. "Mefistofel i androhen" [Mephistopheles and the Androgen]. In *Sviashchenna i myrske* [The Sacred and the Profane]. Kyiv: Osnovy.

3. Hrynevych, Serhii. 2005. *Kamin znan: Porady staroho znakharia* [The Stone of Knowledge: Advice of the Old Healer]. Kyiv: Prosvita.

4. Kaluha, Volodymyr. 2008. *V poshukakh shliakhu iz pastky utylitarnoho svitu* [In Search of a Way out of the Trap of the Utilitarian World]. Kyiv: Milenium.

5. Pylypchuk, Volodymyr, and Oleksandr Dzoban. 2015. "Fenomen informatsii: istoryko-pravovi ta filosofski aspekty" [The Phenomenon of Information: Historical-Legal and Philosophical Aspects]. *Informatsiia i pravo* [Information and Law] 1 (13). [https://doi.org/10.37750/2616-6798.2015.1\(13\).272584](https://doi.org/10.37750/2616-6798.2015.1(13).272584)

6. Puchko, Liudmyla. 2004. *Bahatovymirna medytsyna* [Multidimensional Medicine]. Kharkiv: Folio.

Дата першого надходження: 02.02.2026.

Дата прийняття до друку: 25.02.2026.

Дата публікації: 21.03.2026

7. Arendt, Hannah. 1992. *Lectures on Kant's Political Philosophy*. Edited by Ronald Beiner. Chicago: The University of Chicago Press.

8. Fisher, R. A. 1922. "On the Mathematical Foundations of Theoretical Statistics." *Philosophical Transactions of the Royal Society A* 222: 309–368. <https://doi.org/10.1098/rsta.1922.0009>

9. Floridi, Luciano. 2002. "What Is the Philosophy of Information?" *Metaphilosophy* 33 (1/2): 123–145. <https://doi.org/10.1111/1467-9973.00221>

10. Floridi, Luciano. 2011. *The Philosophy of Information*. Oxford: Oxford University Press.

11. Heidegger, Martin. 2010. *Being and Time*. Edited by Joan Stambaugh. Albany: SUNY Press.

12. Reading, Anthony. 2006. "The Biological Nature of Meaningful Information." *Biological Theory* 1 (3): 243–249. <https://doi.org/10.1162/biot.2006.1.3.243>

13. Shannon, Claude. 1948. "A Mathematical Theory of Communication." *Bell System Technical Journal* 27: 379–423, 623–656.

14. Tononi, Giulio. 2012. *Phi: A Voyage from the Brain to the Soul*. New York: Pantheon Books.

15. Tredinnick, Luke. 2025. "Theory and Metatheory in the Nature of Information." *Information* 16 (9): 791. <https://doi.org/10.3390/info16090791>

16. Wijngaart, Wouter van der. 2024. "Where Are the Bits in Atoms?" arXiv:2407.09567. <https://arxiv.org/abs/2407.09567>

Volodymyr Kaluha

INFORMATION AS A KEY TO UNDERSTANDING THE SUBJECT'S SITUATION AND POTENTIAL

Introduction. Every thinking being strives for equilibrium, yet development presupposes transformation and tension. This generates a cognitive contradiction between stability and change, producing a need to clarify the principles of existence and the subject's orientation within it. Information is considered as a key factor in understanding this situation. **The aim and tasks.** The article aims to systematize the understanding of information as a basic element of being, particularly in its social dimension. The tasks include: (1) analysis of the human epistemic situation with regard to the capacity for self-cognition; (2) critical examination of the key interpretations of information; (3) investigation of the probable structure of information and the functional load of its states; (4) systematization of the resulting ideas and articulation of the key principles of informational existence. **Research methods.** The study is speculative in nature and is based on a combination of speculative method, hermeneutics, comparative analysis, deduction, and induction. The principle of correspondence between thought and experience serves as a methodological constraint. **Research results.** Three approaches to information are distinguished: philosophical-ontological, mathematical, and integrative. An axiomatically grounded model is proposed in which the activation of a primordial unmanifest potential generates Being, Consciousness, and Energy, the last of which manifests as Information – a continuum and carrier of meanings. Three states of information are identified – deep (integrative), digital, and representational – with their corresponding means of recording and circulation: knowledge, matrices, and representations respectively. Knowledge is directly linked to reality and practice; representations constitute the ground of any worldview and the space of social freedom and subjectivity. **Discussion.** Representations do not reproduce truth but constitute a field of stable determinacy for the thinking being. They may stimulate self-actualization or, conversely, dissolution into the mass. The institution that stands behind the formation of representations at the level of the subject in effect determines the character of his activity and priorities. **Conclusions.** Four conclusions correspond to the four tasks. First, the predominant state of the contemporary subject – "social anabiosis" – substantially limits adequate self-cognition and produces stereotypical worldviews. Second, three approaches to information are distinguished, none sufficient on its own. Third, three states of information are identified with their respective means of circulation; freedom is realized at the level of representations and the reality constituted by them. Fourth, awareness of the role of representations in shaping the subject's activity is a necessary condition for revising the hierarchy of values and transitioning from superficial data-handling to an understanding of the deep informational nature of being.

Keywords: information, data, knowledge, representation, actuality, reality, freedom, subject's situation, worldview, thinking.

DOI: <https://orcid.org/0000-0002-0069-0860>

УДК 321.64:316.423.6 (045)

СУЧАСНІ КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЇ РОСІЙСЬКОЇ СВІДОМОСТІ: ОСМИСЛЕННЯ ФЕНОМЕНУ НЕКРОІМПЕРІАЛІЗМУ

Миколай Карпіцький

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля

karpizky@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-0069-0860>

Анотація. Показано, що специфіка сучасного російського режиму пов'язана із трансформацією російської імперської свідомості та формуванням таких установок масової свідомості, які уможливають мобілізацію суспільства на підтримку агресивної війни. Обґрунтовано, що наведені в науковій літературі після повномасштабного вторгнення в Україну такі поняття й моделі інтерпретації, як постмодерністська диктатура, російська воля до руйнування, дефіцитний тоталітаризм, неототалітаризм, некроімперіалізм, некрополітика дають змогу розкрити трансформацію російського імперіалізму в нову форму, що відрізняється від тоталітарного